

Dr. Öğr. Üyesi
Fatma ÜNYAY AÇIKGÖZ

Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat
Fakültesi Tarih Bölümü
facikgoz78@hotmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1101-1744>

Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 21/10/2020 17/11/2020

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.814475>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Osmanlı'da İktidarın Meşruiyeti Bağlamında 1582 Şenliğinde Esnaf Geçitleri

*Passages of Craftmen in the Festival of 1582 in the Context of the
Legitimacy of Power in the Ottoman*

Öz

Her dönemde olduğu gibi Osmanlılar devrinde de birçok esnaf teşkilatı bulunmaktaydı. Sûnâmeler, seyahatnâmeler, tarihler ve arşiv belgelerinde esnaf isimleri, sayıları ve faaliyetleri gibi çeşitli konularda bilgiler bulmak mümkündür. Kaynaklardan anlaşıldığına göre evlilik ve sünnet düğünü gibi Osmanlı saray şenliklerinde esnaf ayrı bir yeri haizdir. Gelibolulu Mustafa Âli'nin 1582'de III. Murat'ın oğlu Mehmet (III) için yapılan gösterişli sünnet düğününü konu edinen Sûnâmesinde Edirne, İstanbul, Bursa gibi yerlerden çukacılar, kürkçüler, hallaçlar, kazzazlar, sarıkçılar, semerciler, kalaycılar, kahveciler, debbağlar, şişeciler, gözlükçüler gibi çeşitli esnaf gruplarının gösterileri, geçitleri, hediyeleri vb. anlatılmıştır. Gösterilerle sunulan armağanlar adeta şenliklere damgasını vurmuştur. Hediye listelerine dair kayıtlara Osmanlı arşiv belgelerinde de rastlanmaktadır. Bu çalışmada esnafın geçit, gösteri ve armağanlarıyla şenliklerin önemli bir unsuru olarak tebarüz etmelerinden bahisle Osmanlı sosyo-ekonomik tarihinde önemli bir yer tutan esnafın merâsimlerde de iktidarın meşruiyeti bakımından önemli bir unsur olarak yer aldıklarına işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Şenlik, Geçit, Esnaf, Meşruiyet.

Abstract

As in every period, there were also many tradesmen organizations in the time of the Ottomans. It is possible to find information on various topics such as nâmes, numbers and activities of tradesmen in travel documents, cronic and archive documents. It is understood from the sources that tradesmen have a different place in the festivals of the Ottoman palace such as marriage and circumcision wedding. The theme of the Gelibolulu Mustafa Ali's work is the magnificent circumcision wedding held in 1582 for Mehmet (III) the son of Murat III. In this work, various artisan groups shows, passages and gifts are explained. The gifts presented with the shows were an important part of the

ATIF: AÇIKGÖZ Fatma Ünyay, "Osmanlı'da İktidarın Meşruiyeti Bağlamında 1582 Şenliğinde Esnaf Geçitleri", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6/4 (Aralık 2020), s. (1356-1368)

CITE: AÇIKGÖZ Fatma Ünyay, "Passages of Craftmen in the Festival of 1582 in the Context of the Legitimacy of Power in the Ottoman", *Journal of History and Future*, 6/4 (December 2020), pp. (1356-1368)

festivities. The records about the gift lists are also found in the Ottoman archive documents. In this article it has been pointed out that in the context of the legality of power, craftsmen, who have an important place in the socio-economic history of Ottoman, have a different place in the festivals with their passages, performances and gifts.

Keywords: Ottoman, Festival, Pasage, Craftsman, Legitimacy.

Giriş

Osmanlı toplumunda esnaf teşekkülleri lonca adı verilen ve tarihsel arka plana sahip bir yapılanma ile varlık göstermişlerdir. Esnaf loncalarının dayandığı prensiplerin temelini oluşturan yapı ise Ahiliktir. Ahilik; XIII. yüzyılda Anadolu’da kurulan ve Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda önemli rol oynayan belirli ilke ve kurallar çerçevesinde esnaf ve zanaatkârların oluşturduğu dinî, sosyal ve iktisadî bir teşkilatlanmadır.

Ahî Arapça “*kardeşim*” anlamına gelmektedir. Ahîliğin kökeni konusunda farklı görüşler olmakla birlikte; İslam öncesi Arap toplumundaki fetâ kavramına kadar uzanan ve İslâmî dönemde kurumlaşmış olan fütüvvet teşkilatının Ahilik kurumuna büyük etkisi olmuştur. Fütüvvet teşkilâtı, sûfilikle birleşerek tasavvufî bir özellik kazanmış ve daha sonra da meslekî bir mahiyet alan Ahilik kurumuna dönüşmüştür.¹ Türkler, İslâmîyete geçişle birlikte fütüvveti benimsemişler ve cömertlik, yiğitlik ve kahramanlık gibi vasıflarla bezemişlerdir. Fütüvvet birlikleri siyâsî otoritenin ve toplumsal huzurun sağlanmasında her zaman önemli roller üstlenmişlerdir.² Ahîler, ekonomik ve sosyal adaleti gözetmişlerdir. Anadolu’da sosyal dayanışmayı sağlamayı hedef edinerek toplumun bütün fert ve kurumları arasında iyi münasebetler kurmuşlar ve herkesin huzur içinde yaşaması için çaba sarf etmişlerdir. Bu şekilde daha huzurlu ve daha güvenilir bir toplum oluşturmayı amaçlamışlardır.³

Ahîler, Anadolu’daki pek çok yerleşim yerinde bir taraftan tasavvufî düşünceye ve fütüvvet ilkelerine bağlı kalarak şeyh-mürît ilişkilerini; diğer taraftan da iş yerlerinde usta- kalfa-çırak ilişkilerini düzenleyen bir unsur olarak varlıklarını sürdürmüştür. Bu yönüyle sosyal ve iktisadî hayatın önemli bir parçasını oluşturan Ahîler merkezî iktidarın zayıfladığı dönemlerde önemli siyasî faaliyetlerde de bulunmuşlar, devletin yanında yer almışlardır.⁴ Ayrıca mahalli idareyi temin ederek emniyeti ve asayişini sağlamışlardır.⁵ Ahi teşkilatları, anarşi ve kargaşa dönemlerinde toplumun huzur ve bekası adına siyasî ve askerî güçlerini kullanarak siyasî otoriteye bağlılıklarını göstermişlerdir. Örneğin Moğol istilasını sırasında, şehirlerde ve kasabalarda yerel halk yönetimlerinin

1 Ziya Kazıcı, “Ahilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, I, İstanbul (1980), 540; Ahmet Yaşar Ocak, “Fütüvvet”, *TDVDİA*, XIII, s. 1996, 261; Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara (1981), 212-213; Abdülbaki Gölpınarlı, “İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 11 (1-4) (1949-1950), 6-7.

2 Kazıcı, 540.

3 Aysel Aksoy, “13. ve 14. Yüzyılda Anadolu’da Ahi Teşkilatı, Etkisi ve Siyaseti”, *Medeniyet ve Toplum*, 02 (01) (2008), 23.

4 Kazıcı, 540; Neşet Çağatay, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, TTK Yayınevi, Ankara (1997).

5 Ramazan Aslan- Devran Şanlı, “Osmanlı Devleti’nde Bir Esnaf Örgütlenmesi Olarak Lonca Teşkilatı”, *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, IV, 7 (2013) 15-30.

temsilcisi konumunda olmuşlardır. Osmanlıların kuruluş döneminde de bazı olaylara müdahale etmişler, asayişin sağlanmasında önemli roller üstlenmişlerdir. Düzmece Mustafa olayında asilere karşı Bursa'yı savunmuşlardır.⁶

Ahî teşkilatları tarihsel süreçte farklı özellikler kazanarak lonca adı verilen esnaf teşkilatı halini almışlardır. Lonca, esnafın kendi aralarında dayanışmayı sağlamak amacıyla kurdukları devlet denetimi altında bulunan yere verilen isimdir. Ayrıca teşkilatlanmış esnaf anlamına da gelmektedir. Loncalar Osmanlı ekonomisinin temel yapıtaşını oluşturmuştur.⁷

Ahilik geleneği çerçevesinde Osmanlı toplumunda esnaf, genel olarak siyasî otoriteyle uyumlu bir tavır içinde bulunmuştur.⁸ Bazı maddi çıkarlarını gözetmeleri dışında devlete karşı isyankâr bir tutum sergilememiş bilakis devlete sadakat duyguları beslemişlerdir. Osmanlı esnaf teşekkülleri merkezî otoriteye bağlılıklarını çeşitli şekillerde göstermişlerdir. İktidarın zayıfladığı zamanlarda merkezî otoriteye olan bağlılığın gösterilmesi daha fazla ihtiyaç duyulan bir husus olmuştur. Bu cümleden olarak iktidarın gücünü teşhir etmesinde önemli rol oynayan Osmanlı saray düğünleri ve şenlikleri esnaf teşkilatlarının padişaha olan sadakatlerini fiilî olarak ortaya koydukları önemli zamanlar olmuştur. Zira XVI. yüzyılın ikinci yarısından sonra gösterişli şenlikler düzenlenmesi, içeride ve dışarıda yaşanan olumsuzlukların giderilmesinde ve hâkimiyetin tesisinde önemli bir meşruiyet zemini oluşturmuştur. Esnaf grupları şenliklerde birlik, beraberlik ve dayanışma ruhunu canlandıran özellikleriyle ön plana çıkmıştır.

Osmanlılar tarihsel süreçte yaşadıkları meşruiyet sorununa çeşitli şekillerde cevap vermişlerdir. Bilindiği gibi Osmanlı Devleti, XVI. yüzyılın sonlarına doğru değişim ve dönüşüm sürecine girmiş ve bu süreçte bir meşruiyet sorunu yaşamıştır. Bu makalede böyle bir dönemde hâkimiyetin tesisi bakımından ihtişamın ve gücün teşhir edildiği 1582'de tertip edilen şehzade sünnet düğününde gerçekleştirilen esnaf geçitleri ve bu sırada sergiledikleri gösteriler ele alınarak; bu durum iktidarın meşruiyeti bağlamında değerlendirilmiştir.

1. Osmanlı Şenlikleri

Osmanlı saray düğünleri için tertip edilen şenliklerde gerçekleştirilen merâsimler, iktidarın meşruiyetini sağlamlaştırması için kullandığı araçlardan birini oluşturmuştur. Zira bu şenlikler halka birlik ve güvenlik teminatı; düşmanlara ve rakiplere de güç gösterisi özelliği taşırdı.⁹

Osmanlı saray düğünlerindeki eğlenceler, ziyafetler, geçitler, hediye sunumları vb. sûrnâme denilen düğün kitaplarında ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Sûrnâmeler Osmanlı şehzadelerinin sünnet düğünlerini, hanım sultanların evlenme şenliklerini ve doğum kutlamalarını anlatan manzum ve mensur eserlerdir. Bu eserlerden anlaşıldığına göre; Osmanlı saray şenliklerinde tebrik

-
- 6 Mehmet Şirin Ayış, "Anadolu'nun İslamlaşmasında Ahi Evren ve Ahiliğin Rol Modelliği", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13 (2019), 110.
- 7 H. Emre Akbaş vd., "Osmanlı Devletinde Lonca Teşkilatı Yapısı ve Yönetim Düşüncesi İle Karşılaştırılması", *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Eylül (2018), 165-202; Ahmet Kal'a, "Lonca", *TDVDİA*, XXVII, (2003) 212; Zümrüt Nuri, "Esnaf Birlikleri ve Narh Sistemi", *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 05 (01) (2009).
- 8 Selahattin Bayram, "Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilatı ve Esnaf Loncaları", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21 (2012), 99.
- 9 Nazlı Miraç Ümit, "Minyatürlerde Gösteri Sanatları: Nakkaş Osman'ın Tasvirleriyle Onaltıncı Yüzyıldan Örnekler", *Art-Sanat*, 2 (2014), 130.

için başta sadrazam olmak üzere, ülkenin dört bir yanından beylerbeyleri, sancakbeyleri, yeniçeri ağası, darüssaade ağası, mirahur ağa, bostancıbaşı, vezirler gibi yüksek rütbeli devlet adamlarının yanı sıra, yabancı ülke elçileri, Eflak ve Boğdan voyvodaları da değerli armağanlar sunmak üzere düğüne katılırlardı. Bu düğünlerde devletin temelini oluşturan teşekküllerden biri olan esnaf da önemli bir yere sahipti. Zira bu şenlikler ihtişamın, zenginliğin, gösterişin, muhtelif eğlencelerin sergilendiği organizasyonlardı. Bu tertip içinde esnaf alaylarının geçişleri, meslekleriyle ilgili hüneler göstermeleri ve armağanlarını sunmaları da ayrı bir merasimle gerçekleştirilirdi. Dolayısıyla bu alaylar, ihtişamın ve zenginliğin gösterilmesinde önemli bir yer tutuyordu.¹⁰

Sosyal hayatın bir parçası olan şenlikler toplumun büyük kısmının katılımıyla gerçekleşir ve diğer törenlerden bu yönüyle ayrılır. Şenliklerle gündelik hayatın baskı ve zorluklarının ortadan kalkması, aşırı tüketim, gösteriş gibi fiiller bireyleri bir süreliğine de olsa hayatın alışlagelmişlerinin dışına çıkarmakta, rahatlatıcı bir etki sağlamaktadır.¹¹ Osmanlı toplumunda da Türk devlet geleneğinde yer bulan şöenler, şenlikler şeklinde devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nde sarayda yapılan evlenme ve sünnet düğünleri ihtişamlı bir şekilde kutlanmıştır. Özellikle askerî yenilgilerin arttığı buhran dönemlerinde kamuoyunda bu yenilgileri unutturma, Osmanlı Devleti'nin gücünü kanıtama ihtiyacı daha büyük ve ihtişamlı şenliklerin organize edilmesine neden olmuştur. Böylece şenlikler, Osmanlı toplumunun yüzyıllar boyunca sosyal bir uyum içerisinde olmasını sağlayan önemli bir görevi üstlenmiştir. Toplumun önemli bir bölümünü temsil eden esnaf teşekkülleri de bu şenliklerde diğer katılımcılar gibi devlete ve padişaha olan uyum ve sadakatlerini göstermişlerdir. Hatta alaylar halinde yaptıkları geçit törenleri ile mesleklerini sahnelemeleri ve kendi el emekleriyle meydana getirdikleri birbirinden değerli hediyeleri kendi usullerince sunmalarıyla diğer göstericiler gibi (rakkaslar, sazandeler, fişekçiler, canbazlar, silahşörler, hokkabazlar vb.) izleyenlerin dikkatlerini üzerlerine çekerek adeta şenliklere damgalarını vurmuşlardır.

Esnaf geçitlerinin yukarıda sözü edilen alay ve sunum tarzları, şenlikleri görsel sanatlar bakımından zenginleştiren bir içeriğe sahipti. Osmanlı şenliklerindeki esnaf gösterilerinin günümüzdeki tiyatro anlayışını örneklediği düşünülebilir. Diğer taraftan Osmanlı şenliklerinde ahilik geleneğini büyük ölçüde devam ettiren esnaf loncalarının gösterileri toplumu bütünleştiricidir ve toplumsal yapıdaki ilişkilere işaret eder. Şenliklerde birlik ve beraberliğin belirgin olarak tezahürü söz konusudur. Şenliklerin çeşitli unsurları bir araya getirmesi ile gerçekleştirilen bütünlüğün yanı sıra izleyicide algı ve kavrayış bütünlüğünü sağlaması da söz konusudur.¹²

Esnaf alaylarında her bir esnaf adeta birbiriyle yarışırçasına kendi meslekleriyle ilgili en teknolojik, en şaşırtıcı, en ilgi uyandıran ve akıl almaz buluşları sultana ve etraflarında toplanan kalabalığa göstermeye çabalamaktaydı. Her bir esnaf loncası kendi ustalıklarıyla ilgili değerli armağanları vermeden önce bir geçit düzenler ve meslekleriyle ilgili gösteriler yaparlardı. Daha sonra şenlik geleneğine göre önceden belirlenen ölçüye ve şekle göre pîşkeş denilen hediyelerini sultana takdim ederlerdi. Şenliklerde esnafın geçit gösterisi, sergiledikleri eşyalar, icraatlarını yansıtan sahneler, hediye sunumları binlerce kişinin büyük ilgisini çekerek.¹³ Esnaf gruplarının aylar

10 Mehmet Arslan, "Osmanlı Saray Düğünlerinde Esnaf Alayları", *Milli Folklor Dergisi*, 12 (1991), 27.

11 Dilek Türkmenoğlu, Sanatsal Bir Belge Olarak Sürnâme-i Hümayun Minyatirleri", *Elektornik Sosyal Bilimler Dergisi*, VII, 26 (2008), 100.

12 Türkmenoğlu, 101-102.

13 Mehmet Arslan, *Türk Edebiyatında Manzum Sürnâmeler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri)*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara (1999), 219.

önce hazırladıkları ve alayla sundukları tasvirli bahçeler, havuzlar, hamamlar, köşkler ve şekerden yapılmış tasvirler, bu düğünlerin en çok ilgi çeken gösterilerindendi. Kanunî Sultan Süleyman'ın oğulları Şehzade Mustafa, Şehzade Mehmet ve Şehzade Selim'in sünnet düğünlerinde ülkenin dört bir tarafından gelen esnaf, hüner ve marifetlerini göstermişlerdi. Bunlardan birinde zarif bir adam figürü, araba üzerinde bulunan köşkü, köşkün içine girip arabayı hareket ettirmek suretiyle yürütmüştü.¹⁴

2. Meşruiyet Bağlamında 1582 Şenliği ve Esnaf Geçitleri

Meşruiyet ya da meşruluk, “geçerli olma” anlamına gelmektedir.¹⁵ Meşruiyet, hâkimiyetin tesisi bakımından, siyasî iktidarlar için önem taşıyan bir husustur. Bu durum, Osmanlı toplumu gibi “sosyal onur, statü ve mertebelerin mutlak egemen bir hükümdar tarafından belirlendiği patrimonyal bir toplumda”¹⁶ daha da kendisini göstermektedir. Osmanlı Devleti, “İktidarını gerekli her türlü araçla sürdürmek ve yaymak şeklinde ifade edilebilecek siyasî kaygıları ön planda tutuyordu.”¹⁷ Bundan dolayı Osmanlılar zaman zaman kendi meşruiyetlerini sağlayan ve kuvvetlendiren araçlara ihtiyaç duymuşlar; bilhassa hâkimiyetin zayıfladığı, siyasî iktidarın sarsıldığı durumlarda bu vasıtaları daha fazla kullanmışlardır. Gösterişli eşyalar kullanmak, hediye dağıtmak, hediye almak, tarih yazıcılığına başvurmak, soyağacı düzenlemek, dönemin dini unsurlarını ön plana çıkarmak, heybetli binalar, özellikle de camiler inşa etmek ve şenlikler düzenlemek bu meşrulaştırma araçlarından bazılarıdır.¹⁸

Meşruiyet “dışarıdan ve içeriden gelen tehditler karşısında tanımlanmış bir kavram” olduğundan şartlara göre değişik şekillerde tezahür etmiştir.¹⁹ Örneğin, kuruluş döneminde siyasî iktidarın meşruluğu meselesi farklı özellikler gösterirken, XV. yüzyıl başlarındaki Ankara Savaşı'nın ardından yaşanan siyasî otorite kaybı ile yaşanan meşruiyet sorunu ve XVII. yüzyılda değişen sınırlar ve Safevilerle olan rekabetin artması sonucu İslâm'ın artan etkisi ile yaşanan meşruiyet sorunu farklılıklar gösterir.²⁰ Kuruluş dönemini anlatan eserlerde gazâ ve Oğuz geleneği iki önemli meşruiyet ögesi idi. Aşık Paşazade Tarihi, Oruç Bey Tarihi ve Anonim Osmanlı tarihleri gibi eserlerin genel anlatımında bu iki unsur ön plana çıkmaktadır. Yine bu eserlerde Osman Bey'in, Selçuklu sultanının hâkimiyet alâmeti olarak gönderdiği, Türk devletlerinde hâkimiyet sembollerinden sayılan sancak, davul ve kaftan gibi eşyaları ayakta karşıladığının anlatılması²¹

14 Fatma Ünyay Açıkgöz, *XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hediye ve Hediyeleşme*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara (2012).

15 Türk Dil Kurumu, *Güncel Sözlük* (<https://sozluk.gov.tr>).

16 Halil İNALCIK, Şâir ve Patron- Patrimonyal Devlet ve Sanat Üzerinde Sosyolojik Bir İnceleme, Doğu Batı Yayınları, İstanbul (2010), 10.

17 Donald Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*, (çev. Ayşe Berktaş), İstanbul (2008), s. 64.

18 Selim Deringil, İktidarın Sembolleri ve İdeoloji-II. Abdülhamid Dönemi (1876-1919), (Çeviren: Gül Çağalı Güven), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul (2007), 38-33. ; Ahmet Güneş, “Tarih, Tarihiçi ve Meşruiyet”, *OTAM*, 17(2005) 1-48; Ömer Cide, “Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Meşruiyet Sorunu ve Yansıması”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2) (2015), 110, 115.

19 İpek Yosmaoğlu, “Kanun, Yasallık ve Meşruiyet: Osmanlı'da Meşruiyet Meselesi Hakkında Bir Deneme”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Oral Sander'e Armağan, 51/1-4 (1996), 509-519.

20 Yosmaoğlu, 508-519.

21 Nihal (Atsız) (Tercüme eden), *Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi*, İstanbul (1939), 26; Aşık Paşazâde, *Tevârih-i Âl-i Osman (Osmanoğullarının Tarihi)*, (hızl. Kemal Yavuz - M. A. Yekta Saraç),

ile aslında Osman Bey'in beyliğinin meşruluğuna yapılan vurgu dile getirilmek istenir. Osmanlı tarih yazıcılığının ilk nüveleri devletin varoluş mücadelesi verdiği Timur istilasından hemen sonra örülmeye başlanmıştır. Zira bu dönemde Çelebi Mehmet'in devleti merkezileştirme çabaları ve meşruiyetle ilgili kaygılar söz konusudur. Bu dönemde Osmanlılar gerek Anadolu'da gerekse Doğu'daki Türkmen muhitlerinde büyük bir itibar kaybına uğramıştı. Ayrıca o dönemde başta Timurlular olmak üzere, diğer Moğol, Türk ve Arap kaynaklarında Osmanlı hanedanının Oğuz kökeni reddedilmekteydi.²² Keza II. Bayezid'in, kardeşi Cem Sultan ile olan mücadelesinin ardından tarih yazıcılığında belirgin bir yükselişin olması, siyasî otoritenin zayıflamasına paralel olarak hep bu meşruiyet meselesi ile ilişkilidir.²³

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra mutlak iktidarı sağlayarak devleti merkezî bir imparatorluk haline getirmesiyle, padişahlar herkesten üstün, ulu ve ayrı bir hükümdar olarak, yaklaşık yüz yıl sürecek bir kişisel hâkimiyet kurmuştu. Fatih Sultan Mehmet ve Kanunî Sultan Süleyman, devletin teşkilât ve teşrifât kâidelerini düzenleyen yasalar çıkartmışlar, dolayısıyla, ortak bir adalet sistemi, vergiler ve bütün tebaasını himayesi altına alan bir hükümdarlık anlayışı ile iktidarın meşruiyeti tartışmasız sağlam bir zemine oturtulmuştu. Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanatının son dönemlerinde ise iktidar, hükümdarın şahsından hanedan içindeki diğer kişilere geçmeye ve savaşçı padişahlar çizgisi bu dönemden sonra silinmeye başlamıştı. XVI. yüzyılın sonu ile XVII. yüzyılın ortası arasında karar alma sürecinde padişahların anneleri ve eşleri daha belirgin bir şekilde ön plana çıkmışlar, önemli ölçüde siyasal iktidar kullanmışlardı. Velhasıl eski görkemli fetihlerin sonu gelmiş, devlet XVI. yüzyılın dinamizmini yitirmiştir. Bu yüzyılın sonunda askerî yenilgiler, diplomatik tavizler ve toprak terkleri, imparatorluğun üstünlüğünü mutlak olmaktan gitgide uzaklaştırmaya başlamıştır. Ekonomik alanda da paranın değerinin düşürülmesi, ek harçlar, olağanüstü vergiler, ödenmeyen aylık ve ücretler görülmüştür. Yeniçeriler sık sık ayaklanmış, küçük tüccar başkaldırmış, imparatorluğun pek çok yerinde isyanlar görülmüştür.²⁴

XVI. yüzyılın sonlarına doğru askerî, siyasî, sosyal ve ekonomik sorunlar, merkezî otoritenin meşruiyetini sarsmış ve özellikle saray şenlikleri düzenlenmesi bu meşruiyetin sağlamlaştırılması ve kanıtlanması için iyi bir araç teşkil etmiştir. Şenliklerde güç teşhir edilir, hatta olduğundan fazla gösterilirdi. İktidarın tebaasına kendi devlet yapılanışını, dünya görüşünü, gücünü sembollerle bildirmesi de söz konusudur. Merâsimlerin tekrarı ile iktidar bunu her defasında hatırlatmış olurdu. Osmanlı padişahları da devletin fiilî sahibi ve hükümdarı olarak hâkimiyetlerini muhafaza etmek, merkezî konumlarını vurgulamak ve kuvvetlendirmek, dolayısıyla varlıklarını sürekli hatırlatmak durumundaydı. Bu maksatla özenle ve sürekli olarak hükümdar ve ailesinin yaşamındaki doğum, okula başlama, düğün gibi belirli aşamaları ve devlet işlerindeki cülus, surre alayları, Cuma selamlığı, nevrüz gibi çeşitli merâsimleri, meşrulaştırma vasıtası olarak kullanmışlardı.²⁵

1582'de III. Murat'ın oğlu Mehmet (III) için yaptırdığı gösterişli sünnet düğünü Osmanlı

İstanbul (2010), 53.

22 Erkan Göksu, "Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Gaza ve Türkmen (Oğuz) Ananelerinin Rolü", *Oğuz Geleneği Çerçevesinde Tarihten Günümüze Karakeçililer*, (Editör: İsmail Özçelik), Kırıkkale (2003), 32.

23 Güneş, 43.

24 Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, (çev. Server Tanilli), İstanbul 2007, 291-320; Quataert, 146-147.

25 Suraiya Faroqhi, Krizler ve Değişim 1590-1699", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1600-1914)*, II, (ed. Halil İnalçık-Donald Quataert), İstanbul (2000), 731-742; Deringil, 31-63.

döneminin en görkemli şenliklerinden birisidir. Yukarıda değinildiği gibi imparatorluğun en geniş topraklara sahip olduğu bu dönemde askerî yenilgiler, ekonomik sorunlar, devlet yapısı ve işleyişindeki değişimler, Celali isyanları gibi imparatorluk otoritesinde bazı çözümler söz konusu olmuştur. Koçi Bey²⁶ ve Gelibolulu Mustafa Âli²⁷ gibi dönemin önde gelen devlet adamları tarafından siyasetname tarzında kaleme alınan risalelerde bu değişimin sebepleri ve aksaklıkların giderilmesi için sundukları öneriler, meselenin içeride nasıl algılandığını göstermektedir.²⁸ Böyle buhranlı bir dönemde, Osmanlı İmparatorluğu'nun gerek içeride gerekse dış dünyada devletin iktidarını sürdürebilmesi ve gücünü kanıtlaması gerekmektedir. Bu nedenle III. Murat, Şehzade Mehmet'in sünnetini büyük bir ihtişamla kutlamıştır.

Gelibolulu Mustafa Âli'nin Câmîü'l-Buhûr Der Mecâlis-i Sûr adlı eseri 1582 şenliğini etraflıca anlatmaktadır. Bu eserde düğün davetlilerinden olan İstanbul, Edirne ve Bursa gibi şehirlerden gelen esnaf gruplarının geçitleri betimlenmiştir. Âli'nin Sûrnâmesi sekiz bâbdan müteşekkil olup dördüncü bâbda esnaf alaylarının gösterileri ve bunların hediyeleri teferruatlı bir şekilde anlatılmıştır. Ayrıca beşinci bölümde de esnaf gruplarına yer verilmiştir. Ciltçiler, ressamalar, sahaflar, takyeciler, Bitpazarı halkı, berberler, iğneciler, çilingirler, demirciler, aynacılar gibi esnaf ve zana'atkarların alayla geçişleri, hünerli gösterilerle armağanlar sunarak padişaha bağlılıklarını belirtmeleri ve bunun karşılığında aldıkları ihsanlar hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.²⁹ Âli'nin bu eserinde düğün, minyatürlerle tasvir edilmiştir. Nakkaş Osman bizzat gördüklerini resmederek minyatür sanatına özgün bir nitelik kazandırmıştır.³⁰ Ayrıca düğün için gelen armağanlar için ayrı defterler tutulmuştur.³¹ Şehnâmecî Seyyid Lokman'ın Farsça Şehinşahnâme'si ile İntizâmî'nin Sûrnâme-i Hümâyun adlı eserleri de 1582 şenliğini anlatmaktadır.³²

1582 şenliğinde esnafın alayla geçişi başta sultan olmak üzere bütün izleyenlerin, yerli ve yabancı devletlerin takdirini kazanmıştır. 52 gün devam eden düğün müddetince esnafın geçişi 20 gün sürmüştür. Hepsisi de en güzel kıyafetlerle, belirlenen düzene göre padişahın bulunduğu kasrın önüne gelerek iyi dileklerde bulunuyor ve padişaha bağlılıklarını takdim ediyorlardı. Her sınıf kendi sancağını taşıyordu. Bu alaylarda esnaf seyirlik oyunlar ve kendi meslekleri ile ilgili hünerlerinden olmak üzere iki türlü gösteri sunuyordu. Gösterilerini tamamlayan esnaf gurubu kendi eserlerinden birer örneği padişaha sunuyordu. Padişah da memnuniyetini, dağıttığı paralarla gösteriyordu.³³

26 Koçi Bey, *Koçi Bey Risalesi*, (Hazırlayan: Yılmaz Kurt), Akçağ Yayınları, İstanbul (2018).

27 Gelibolulu Mustafa Âli, *Nushâtü's-Selâtin*, (Hazırlayan: Faris Çerçi), Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul (2015).

28 Mehmet Öz, *Kanun-ı Kadim'in Peşinde Osmanlı'da Çözülme ve Gelenekçi Yorumcuları*, Dergah Yayınları, İstanbul (2013).

29 Gelibolulu Mustafa Âli, *Câmî'ul-Buhûr Der Mecâlis-i Sûr*, (Hazırlayan: Ali Öztekin), TTK Basımevi, Ankara (1996), 25-50, 202-211.

30 Ümit, 132.

31 Örn: *TSMA, D. nr. 9614; TSMA D. nr. 154*. 1675 Edirne şenliği'nde Edirne kasapları gümüş leğen ve ibrik 2, gümüş kahve ibriği 1; Asitane mumcuları gümüş şamdan; Edirne mumcuları gümüş şamdan ve makas, gümüş tepsi; Asitane nalbantları her biri gümüşten olmak üzere kapaklı tas, 4 adet gümüş nal, 48 adet gümüş mih ve gümüş tepsi hediye etmişlerdir. *TSMA, D. nr. 154*.

32 Ümit, 132.

33 Mehmet Arslan, "Osmanlı'da Bir Muhteşem Şenlik: Şehzade Sultan Mehmet'in (III. Mehmet) Sünnet Düğünü, *Türk Tarihi ve Kültür Araştırmaları*, Eylül (2016), 13.

1582’de gerçekleştirilen bu düğündeki esnaf alayında balıkçılar, büyük bir sandığın içinde yapay bir deniz oluşturmuşlardı. Alayla geçtikleri bu denizin içinde balıklar yüzyüyor, üzerindeki sandalda ise kayıkçılar kürek çekiyor ve balıkçılar avlanıyordu. Hamamcılar da içinde kurnalar bulunan, sıcak sular akan ve üzerinden dumanlar çıkan yapay bir hamamla geçerek hediyelerini sunuyorlardı. Hamamın içinde bir tellak figürü ile elinde gümüş tasla yıkanan birinin de tasviri vardı. Çiftçiler, toprağı ekerek; berberler, birbirinin saçını ve sakalını tıraş ederek; çörekçiler ise bir araba üzerine yerleştirdikleri yanar fırında çörek pişirerek geçiyor ve altı büyük tabak içinde padişaha bu çöreklerden hediye ediyorlardı.³⁴

Osmanlı şenliklerinde ayrı bir yeri olan ve 1582 sünnet düğününde sayıları 200’e yaklaşan esnaf grupları ve bunların armağanlarından bazıları şunlardır:³⁵

Çadır Dikenler: Çadırcılar ortaya bir gölgelik kurmuş ve bunu sultana pîşkeş olarak sunmuşlardır.

İstanbul Şişecileri: Şişeciler bir arabanın üzerinde, cam üreten bir fırının etrafında sanatlarını icra ederek geçmişler camdan yapılmış armağanlarını sunarak in‘amlarını almışlardır.

Balıkçılar: Balıkçılar bir sandıkla deniz suyu getirmişlerdir. Yüz arşına yakın ipin ucuna boş bir sandığı bağlayarak denize atmışlar, sandığın içine su ile beraber balıklar girmiş olarak karaya çıkmışlardır. Padişah bunu izlerken bir dilsiz atına binmiş derya yalısını seyre inmiştir. Balıkçılar ağ atmışlar dilsizi atıyla beraber denize çekmişlerdir. At ağı yırtarak dışarı çıkmış dilsiz ise çırpınarak denize batmıştır. Diğer dilsizler bunu görüp hemen denize atlayarak dilsizi kurtarmışlardır.

İstanbul Kahvecileri: Kahvecilerden bir grup yasakçılar tarafından sık sık kahvehanelerin basıldığını, fincanların kırılarak kahvelerinin döküldüğünü, yakalananların elleri bağlanarak dövüldüğünü tasvir etmişlerdir. Devamında ise hâlbuki hiçbir zaman saygıda kusur etmedikleri halde niçin böyle bir muameleye uğradıklarını anlayamadıklarını arz etmişlerdir.

Hamamcılar: Hamamcılar temsili bir hamamla geçmişlerdir. Üzerinde dumanı tüten hamam, külhanı, camekânı, sıcak-soğuk su akıtan kurnaları, tellağı, içinde yıkananı ile geçerek bir hamam görünümündeydi.

İstanbul Berberleri: Berberler ellerinde tıraş aletleriyle izleyenleri şaşkınlık içinde bırakarak mesleklerini icra eder bir halde geçmişlerdir.

İstanbul Takyecileri: Takkeciler, mükemmel giyinişli, başlarında sarıklarıyla genci ve yaşlısıyla sarayın önüne dizilerek, sanatlarının ürünü olan altın ve gümüş ipliklerle işlenmiş takyeler sunmuşlardır.

Bezzâstân (Bedesten) Halkı: Bedestan mensupları çok kıymetli mücevher ve kumaşlarla bezeli bir dükkân tertip ederek padişaha kulluklarını arz etmişlerdir.

Bitpazarı halkı: Bitpazarı esnafı, değerli kumaş ve ipeklerle süslenmiş bir dükkân ile iki gül yüzlü köleyi padişaha sunmuş ve bol ihsan almışlardır.

Payitaht Sahafları: Sabah erkenden, ellerinde farklı renk ve tür yazılarla inşa edilmiş Mushaflarıyla gelerek armağanlarını sunmuşlardır.

34 Âli, 202-203, 210-211.

35 Âli, 37-50, 210-211.

Ciltçiler ve Ressamlar: Sanat incelikli, en güzel ciltleri ve rengârenk nadide resimleriyle gelerek padişaha armağanlarını ve bağlılıklarını sunmuşlardır.

Akdeniz ve Karadeniz Gemicileri (Mellâhân-ı Bahr-i Sefd ü Siyaâh): Mısır, Cezayir, Hind ve Sind'den alıp getirdikleri Anadolu'da bulunmayan kumaşları hediye ederek bağlılıklarını sunmuşlardır.

Kılıççılar, Bıçakçılar ve Makasçılar: Bu gruptaki esnafın her biri ayrı ayrı süslü aletleriyle kabileler halinde geçerek hediyelerini sunmuşlardır.

Gözlükçüler: Gözlükçüler, görülmemiş gözlüklerle geçerek hediyelerini sunmuşlardır.

Esanscılar (Attârân-ı Dârü'd-Devle): Attarlar Sancak ve tuğlarıyla gelerek en nadide esanslarını sunmuşlardır. (Çekdiler yükler ile ıtriyat, Kaldılar köhne baharı isbat, Sancak u tuğ ile gelmişler idi, Boybeyi gibi kılınmışlar idi).

Sabuncular (Zümre-i Sabun-füruşan): Sabuncular, farklı renk ve kokularda yaptıkları sabunlar getirerek sunan sabuncular, pek çok ihsan almışlardır.

Terziler (Gürûh-ı hayyâtîn): Terziler renk değiştiren bayrakları, ortada çeşitli kumaşlar dolu bir dükkân ve mahirane dikilmiş elbiseler ile gelerek dikişli bir elbiseyi hediye olarak sunmuşlardır.

İstanbul Esircileri: Esirciler iki güzel gulamı pîşkeş olarak sunmuşlar ve kese kese altın almışlardır.

İstanbul Hamalları: Hamallar Eşine az rastlanır donanmış iki at sunmuşlar ve bol ihsan almışlardır.

İpekçiler (Kazzâzlar): İpekçiler, bayrakları ile gelerek altın ipeklerle işlenmiş değerli ipek kumaşlar sunmuşlardır.

Hallaçlar (Pamukçular): Hallaçlar Pamuktan mamul elbiseleri, süslü Selimî ve Yusufî sarıkları, yanlarında aletleri ile koyun sürüsü görünümünde gelerek çeşitli hediyeler sunup padişaha kulluklarını arz etmişlerdir.

Halı-seccade Satıcılar: Halıcılar, yere yayılmış renkli ve nakışlı ipek halıları, başlarında ay yüzlü halı temizleyicileriyle geçen halıcılar, değerli halılardan hediyelerini sunarak büyük ihsanlar almışlardır.

Meyhaneciler ve bozacılar: Meyhaneciler ve bozacılar, altın işlemeli sürahi ve kadehler sunup sultanın keremini kazanmışlardır.

Âli esnafa ayırdığı bu bölümün sonunu şu beyitlerle bitirmektedir³⁶:

“Çekildi yine bir gün şişe-karân

Zücâc alâtı çekdiler firâvân

*Furununda kimi işler zücâcı
Şafaktan sanki çerhun hâm zâcı*

*Nice bin şişe billûr-ı firengi
Mey-i sahbada almış dürlü rengi*

*Onlar şişe kırarsa kimse tınmaz
Çü yükler şişedür kimse tokunmaz*

*Bu minval üzere erbâb-ı sanâyi
Gelip arz eylemiş idi bedâyi*

*Nice in ‘âm alup eylerdi dâvet
Dua idüp giden ashâb-ı san ‘at*

*Hüner arz eyledi erzâl ü eşrâf
Çekildi geldi hatta bu riya-bâf*

*Yüce dergâhdur red yokdur anda
Gelen makbûl olur kalmaz yabanda*

*Temevvüc kılduğınca bahr-i ihsân
Olurdi gevher ü haşak yeksân*

*Dinilmezdi senün zatun denîdür
Bu şah mülk-i cihânun behmenidür*

*Görürdi her gelen in ‘âm u rağbet
Yiyüp ni ‘met iderdi kesb-i fırsat”*

Sonuç

Osmanlı toplumunda esnaf loncalarının dayandığı prensiplerin temelini XIII. yüzyılda Anadolu’da kurulan ve Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda önemli rol oynayan esnaf ve zanaatkarların meydana geirdikleri dinî, sosyal ve iktisadî bir teşekkül olan Ahîlik oluşturmaktadır.

Ahîlik geleneğinin bir devamı olarak Osmanlı toplumunda sosyal ve iktisadî hayatın önemli bir parçasını oluşturan esnaf teşekkülleri siyasî otoriteyle uyumlu hareket etmişler, devlete sadakat duyguları beslemişler ve özellikle siyasî iktidarın zayıfladığı durumlarda merkezî otoriteye olan bağlılıklarını çeşitli şekillerde göstermişlerdir. XVI. yüzyıldan itibaren düzenlenen Osmanlı saray şenlikleri bunun için iyi bir zemin hazırlamıştır. Devletin sosyal, ekonomik ve askerî dönüşüm yaşadığı bu dönemlerde iktidarın meşruiyetini sağlayan ve güçlendiren psikolojik işlevleriyle şenlikler toplumu birleştirici ve bütünleştirici bir rol oynamıştır. Esnaf teşekkülleri siyasî iktidara olan bağlılıklarını bu şenliklerde gerçekleştirdikleri hünerli gösterileri ve sunumlarıyla ortaya koymuşlardır. Diğer taraftan şenliklerdeki geçitler halkla bütünleşmeyi de sağlamış; en değerli armağanları sunarak da padişaha ve devlete olan bağlılıklarını göstermişlerdir.

Mutlak egemenliğin hükümdar üzerinde toplandığı bir yönetim yapısına sahip olan Osmanlı Devleti’nde meşruiyet, hâkimiyetin tesisi bakımından önemli bir husustur. Bundan dolayı Osmanlılar zaman zaman kendi meşruiyetlerini sağlayan ve kuvvetlendiren çeşitli araçlara ihtiyaç duymuşlardır. Tarihsel süreçte cami inşa etmek, tarih yazmak, soyağacı düzenlemek ve şenlik tertip etmek gibi değişiklik gösteren bu araçları, hâkimiyetin zayıfladığı otorite boşluklarında daha fazla kullanmışlardır. 1582 şenliği de böyle bir ortamda meşruiyetin sağlanması bağlamında etkili bir organizasyon olarak dikkati çekmektedir.

İç ve dış dünyaya kanıtlanmak istenen güç ve ihtişamın yanı sıra sosyal uyum; 1582 şenliğinde kullanılan eşyalar, icra edilen gösteriler, geçitler ve armağan sunumlarıyla somutlanmış ve çeşitli sembollerle izleyiciye yansıtılmıştır. Esnaf teşekkülleri bu şenlikte beraberlik duygularını canlandırarak siyasî iktidarın meşruiyetinin sağlanmasına katkıda bulunmuşlardır.

Kaynakça

Akbaş, H. Emre. “Osmanlı Devletinde Lonca Teşkilatı Yapısı ve Yönetim Düşüncesi İle Karşılaştırılması”, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Eylül (2018): 165-202.

Aksoy, Aysel. “13. ve 14. Yüzyılda Anadolu’da Ahi Teşkilatı, Etkisi ve Siyaseti, *Medeniyet ve Toplum*, 02, sy 01 (2008):12-35.

Arslan, Mehmet. “Osmanlı’da Bir Muhteşem Şenlik: Şehzade Sultan Mehmet’in (III. Mehmet) Sünnet Düğünü, *Türk Tarihi ve Kültür Araştırmaları*, (15 Eylül 2016), <https://www.altayli.net/osmanlida-bir-muhtesem-senlik-sehzade-sultan-mehmetin-iii-mehmet-sunnet-dugunu.html>

Arslan, Mehmet. *Türk Edebiyatında Manzum Sürnâmeler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, (1999).

Aslan, Mehmet. “Osmanlı Saray Düğünlerinde Esnaf Alayları”, *Milli Folklor Dergisi*, sy 12, (1991): 27-31.

Aslan, Ramazan- Şanlı, Devran. “Osmanlı Devleti’nde Bir Esnaf Örgütlenmesi Olarak Lonca Teşkilatı”, *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, IV, sy 7, (2013): 15-30.

Âşık Paşazâde. *Tevârih-i Âl-i Osman (Osmanoğullarının Tarihi)*, (hzl. Kemal Yavuz - M. A. Yekta Saraç), İstanbul (2010), 53.

Ayiş, Mehmet Şirin. “Anadolu’nun İslamlaşmasında Ahi Evren ve Ahiliğin Rol Modelliği”, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 13 (2019): 91-116.

Bayram, Selahattin. “Osmanlı Devleti’nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilatı ve Esnaf Loncaları”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 21 (2012): 81-115.

Cide, Ömer. “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Döneminde Meşruiyet Sorunu ve Yansıması”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2) (2015): 105-206.

Çağatay, Neşet. *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Ankara: TTK Yayınevi, (1997).

Deringil, Selim. *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji-II. Abdülhamid Dönemi (1876-1919)*, İstanbul: Doğan Kitap, (2007).

Faroqhi, Suraiya. “Krizler ve Değişim 1590-1699”, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1600-1914)*, II, (ed. Halil İnalçık-Donald Quataert), İstanbul (2000): 731-742.

Gelibolulu Mustafa Âli. *Nushâtü’s-Selâtin*, (Hazırlayan: Faris Çerçi), İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, (2015).

Gelibolulu Mustafa Âli. *Câmi’ul-Buhûr Der Mecâlis-i Sûr*, (Hazırlayan: Ali Öztekin), Ankara: TTK Basımevi, (1996).

Göksu, Erkan. “Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda Gaza ve Türkmen (Oğuz) Ananelerinin Rolü”, *Oğuz Geleneği Çerçevesinde Tarihten Günümüze Karakeçililer*, (Editör: İsmail Özçelik), Kırıkkale (2003): 19-34.

Gölpınarlı, Abdülbaki. “İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, İstanbul, sy 11 (1-4) (1949-1950).

Güneş, Ahmet. “Tarih, Tarihçi ve Meşruiyet”, *OTAM*, 17(2005): 1-48.

İnalçık, Halil. *Şâir ve Patron- Patrimonyal Devlet ve Sanat Üzerinde Sosyolojik Bir İnceleme*, İstanbul: Doğu Batı Yayınları, (2010).

Kal’a, Ahmet. “Lonca”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVDİA)*, XXVII, (2003): 211-212.

Kazıcı, Ziya. “Ahilik”, *TDVDİA*, I, İstanbul (1980): 540-542.

Koçi Bey, *Koçi Bey Risalesi*, (Hazırlayan: Yılmaz Kurt), Akçağ Yayınları, İstanbul (2018).

Köprülü, Fuad. *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, (1981).

Mantran, Robert. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, (çev. Server Tanilli), İstanbul: Alkım Yayınevi (2007).

Nurı, Zümrud. “Esnaf Birlikleri ve Narh Sistemi”, *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 05, sy 01(2009): 40-48.

Ocak, Ahmet Yaşar. “Fütüvvet”, *TDVDİA*, XIII, s. 1996, 261. (261-263).

Öz, Mehmet. *Kanun-ı Kadim'in Peşinde Osmanlı'da Çözülme ve Gelenekçi Yorumcuları*, İstanbul: Dergah Yayınları, (2013).

Quataert, Donald. *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*, (çev. Ayşe Berktaş), İstanbul (2008).

Atsız (Nihal) (Tercüme eden), *Dokuz Boy Türkler ve Osmanlı Sultanları Tarihi*, İstanbul: (1939).

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA), *Defter (D.)*, Numara (nr.) 154.

TSMA, D. nr. 9614.

Türk Dil Kurumu, Güncel Sözlük (<https://sozluk.gov.tr>).

Türkmenoğlu, Dilek. Sanatsal Bir Belge Olarak Sûrnâme-i Hümayun Minyatürleri”, *Elektornik Sosyal Bilimler Dergisi*, “, Güz, 7, sy 26, (2008): 98-111.

Ümit, Nazlı Miraç. “Minyatürlerde Gösteri Sanatları: Nakkaş Osman’ın Tasvirleriyle Onaltıncı Yüzyıldan Örnekler”, *Art-Sanat*, 2 (2014): 129-145.

Ünyay Açıkgöz, Fatma. *XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hediye ve Hediyeleşme*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara (2012).

Yosmaoğlu, İpek. “Kanun, Yasallık ve Meşruiyet: Osmanlı'da Meşruiyet Meselesi Hakkında Bir Deneme”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Oral Sander'e Armağan, sy 51 (1-4) (1996): 508-519